

УДК: 929(477)Грушевський:[929:821.161.2»18/19»]

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ ПРО УКРАЇНСЬКЕ ПИСЬМЕНСТВО: ПРОСОПОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

Софія Когут

канд. філол. наук, науковий співробітник відділу наукової бібліографії
ЛННБ України ім. В. Стефаника

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4935-0103>

DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0315-2023-15\(31\)-5](https://doi.org/10.37222/2524-0315-2023-15(31)-5)

Висвітлено тему некрологів українських письменників пера Михайла Грушевського. Проаналізовано питання термінології, зокрема, розуміння жанру некролога, його типології та призначення, трактування некролога як просопографічного жанру. Досліджено некрологи українським письменникам, які писав М. Грушевський, не лише як інформаційне, біографічне та історико-літературне джерело, а й як документ історичної пам'яті, який містить власні оцінки спадщини померлої особи, приватні спогади та роздуми, тож, попри доволі вузькі та утилітарні, а навіть ритуальні теоретичні межі жанру, може вважатися особистісним текстом, що відображає біографію та характеристику творчої спадщини померлої особи і характеризує автора некролога. Зважаючи на масштаб та вагу особистості Михайла Грушевського, цей аспект видається особливо цікавим і цінним для дослідження історії української літератури та культури загалом.

Ключові слова: Михайло Грушевський, некрологи, просопографія, українські письменники, О. Кониський, Д. Мордовець, М. Костомаров, І. Франко, І. Нечуй-Левицький, Леся Українка.

Постановка проблеми. Тема некрологів, а до того ж вужче – некрологів літераторів, у спадщині Михайла Грушевського – це тема специфічна і трохи причинкарська. Але вона має свій сенс. Некрологи пера автора історії літератури, голови НТШ, наукового діяча такого масштабу, як Михайло Грушевський, можуть бути несподіваним, але дуже цінним джерелом інформації не тільки історико-літературного характеру. Сам цей жанр часом змушує автора змінити фокус зображення, і, попри своє основне завдання – віддати

шану померлим діячам науки і культури, – мимоволі спонукає по-іншому аналізувати їхню спадщину, шукати певні координати цієї спадщини в історико-літературному просторі. В українському науковому просторі жанрова специфіка некролога досліджена ще недостатньо, тож кожна розвідка у межах цієї теми буде актуальною.

Мета статті – простежити у некрологах, які писав М. Грушевський, віддзеркалення його бачення ролі письменника в українському літературному процесі, з'ясувати подані автором біографічні і мемуарні аспекти, охарактеризувати жанрово-стильові особливості некролога та роль цього жанру у відтворенні життєвої і творчої лінії літератора.

Об'єкт дослідження – некрологи, некрологічні статті, по смертні та ювілейні пригадки пера М. Грушевського про українських літераторів.

Аналіз досліджень та публікацій. Почнемо з того, що саме вважати некрологом. Загалом, про некрологи в українській теоретичній літературі написано небагато. Здебільшого на некрологи як на тексти звертають увагу літературознавці та журналісти, наголошуючи на їхній формальній структурі та стильових особливостях. Згідно з визначенням літературознавчого словника, некролог є статтею «з приводу чиєїсь смерті, у якій подаються відомості про життя і діяльність померлого» [34].

Короткий огляд термінології та типології поняття некролога здійснила дослідниця Оксана Юркова [39]. Вона проаналізувала визначення цього терміна в літературознавчих та журналістико-знавчих словниках, зауваживши, що воно різниться залежно від спеціалізації дослідників. Найпоширенішим є поняття про некролог як про один з інформаційних жанрів журналістики. Натомість джерелознавець С. Макаручук, аналізуючи цінність некрологів як історичного джерела, зараховує їх, так само як і автобіографії, щоденники, спогади та записки, до мемуарної літератури [30, с. 303]. Дослідник відзначає суб'єктивність мемуаристики, яка наявна у цьому жанрі за визначенням, адже події і факти тут подано «крізь призму мемуариста» [30, с. 294]. Але, незважаючи на це, некрологи часом містять унікальні факти біографії померлого.

Некролог як жанр мемуаристики аналізує також Людмила Джигун, але з літературознавчої перспективи: «літературний некролог

стилістичними засобами розкриває образ наратора. Автор описує відомі і малодосліджені сторінки біографії письменника, який відійшов у засвіти, аналізує його літературну спадщину, занурюється у творчу лабораторію, зацентровує на вагомих і менш вагомих творах. Біограф оприявнює суб'єктивну точку зору щодо діяльності літератора відповідно до власного життєвого ритму, досвіду, схопленого важливого моменту з життя письменника, про якого пише некрологічну статтю» [26, с. 44].

Загалом, зважаючи на незмінний момент суб'єктивності, історики, якщо і беруть некрологи до розгляду, зосереджуються передусім на їхній фактографічно-біографічній складовій. Отже, можна говорити про некрологи також як про специфічний біографічний жанр.

Можливо, дотримуючись такого визначення, сайт «Михайло Грушевський: Енциклопедія життя і творчості» [31] виокремив рубрику «Біографії. Некрологи», де ці два жанри об'єднав. Від себе можна додати, що попри позірну логіку, часом таке поєднання трохи дивне і не завжди обґрунтоване.

Розглядають жанр некролога і в літературознавчому аспекті. Зокрема, Олег Рарицький [37] аналізує його як один із підвидів загального метажанру художньо-документальної або нефікційної літератури, до якої долучає також мемуаристику, епістолярій, щоденники, автобіографії та ін.

Подаючи у заголовку свого дослідження термін «просопографія» щодо некрологів, дотримуюся думки, що сучасний некролог як жанр ближчий до просопографістики, ніж до біографістики. Спираюся тут на тезу Ярослава Дашкевича, котрий, аналізуючи спільне і відмінне у цих двох жанрах, зауважував, що «Просопографія розвивається по лінії поширення, розгорнення, поглиблення біограм шляхом врахування гуманних, людських аспектів. Але аспектів правдивих, з висвітленням позитивних і негативних сторін життєпису. Можна сказати, що просопографія – вищий ступінь біографістики. Дуже хотілося б, щоб еволюція української біографістики відбувалася в напрямі від сухої анкети до пізнання обличчя живої людини, що стоїть за цією анкетною. Олюднення неживого – олюднення писаного слова, фотографії, іншого документального джерела або й матеріальної пам'ятки необхідно б перетворити в гасло діяльності біографістів та просопографів» [25, с. 40].

З таким трактуванням значення некролога суголосним є розуміння цього жанру в сучасних польських дослідженнях, більшість яких спирається на студію Яцека Кольбушевського “Z głębokim żalem... O współczesnej nekrologii” («З глибоким жалем. Про сучасну некрологію») [40]. Це дослідження є синтетичним нарисом історії некролога, його завдань, етичного навантаження, стилістичних особливостей протягом різних періодів історії культури. Некролог тут потрактований не як вузько інформаційне повідомлення у пресі про смерть, а ширше – як документ історичної пам’яті. Як зазначено в анотації, «сучасні пресові некрологи – то запис польської історії, розмноженої в сотнях тисяч іменних доль, це її суспільна пам’ять, актуалізована кожного дня. Адже пресові некрологи – то історія Польщі, як ніколи в жодних підручниках, записана персоналістично (...), емоційно, у відносно однорідній стилістиці мовлення про людину і її світ... Газетні некрологи – то книга польської долі, писана і подана до читання щоденно. Це історія, писана нами самими» [40, анотація до видання. Переклад мій. – С. К.]

Виклад основного матеріалу дослідження. Ярослав Дашкевич, визначаючи методологію просопографічних досліджень, говорив про об’єктивність оцінки та «джерельність» (опирання на джерела) як один з основних методологічних принципів, якими має керуватися історик, пишучи про видатну особу [25, с. 41]. Власне цього принципу намагався дотримуватися Грушевський, підкреслюючи об’єктивність як головне завдання історика і біографа – свідка і літописця своєї епохи: «Розуміється, не утворення легенди, не вироблення іконного лику мусить бути завданням, а вірне, історичне пізнання дійсної, живої, реальної одиниці, що відбила в собі свою епоху і вплинула на її розвій. Ми не іконописці, а історики. Ставимо не іконостас, а галерею типових представників нашого громадського руху, в плоті і крові, в сильних і слабких формах їх діяльності» [11, с. 20].

У некрологах Грушевського завжди простежується одна дуже чітка і виразна лінія: намагання бути об’єктивним, неупередженим, максимально коректним в оцінках і висловлюваннях, навіть тоді, і особливо тоді, коли йдеться про якісь конфлікти чи ідейні розбіжності між ним і особою, про яку він пише. «Виваженість, толерантність, щире прагнення до справедливості в оцінках» – такі основні прикмети праць М. Грушевського відзначає

Г. Бурлака [4, с. XXIII]. Учений подавав живі, «олюдені», написані дуже особисто сильветки, намагаючись дистанціюватися від приватних незгод і суперечок, яких часом годі уникнути.

Як стверджує дослідниця Оксана Юркова, «сам М. Грушевський як автор декількох десятків некрологів, опублікованих у журналах, чітко розрізняв написані ним тексти за розміром та обсягом поданої інформації, виділяючи некрологи, некрологічні (по смертні) згадки (замітки) та некрологічні звістки» [39, с. 34]. Власне, щодо терміна «чіткість» важко повністю згодитися з дослідницею. Хоча б тому, що класифікацію такого типу текстів тільки за розміром не можна вважати достатньою: часом коротка замітка може мати більшу інформаційну, наукову чи громадянську вагу, ніж просторий багатосторінковий текст. Крім того, як влучно зауважила Галина Бурлака: «проблемою класифікації публікацій М. Грушевського є визначення тієї грані, яка дала би змогу відокремити праці загальнокультурологічні від філологічних, а з іншого боку – праці історичного спрямування від історико-літературних. Часто означити таку “чистоту жанру” не дає змоги широта погляду автора на те чи інше питання. І саме ця ж авторська ерудиція надає більшої ваги його працям, виводячи їх за обмежені рамки окремої науки» [4, с. XIV].

Ця розмитість жанрових рамок стала причиною того, що у багатотомному виданні спадщини Грушевського некрологи, які він писав, подано у чотирьох різних томах: 3 вийшли у серії «Історичні студії та розвідки» за різні періоди, а 4-й – у серії «Літературно-критичні та художні твори: Літературно-критичні праці».

Цікаво також спостерігати, які саме тексти різні дослідники називають некрологами у спадщині Грушевського і яке жанрово-типологічне визначення їм надають. Часом враховують тільки некрологи у вузькому значенні. Так, у бібліографічному покажчику «Михайло Грушевський – перший президент України, академік» [32] виокремлено рубрику: «Некрологи. Посмертні згадки», яка нараховує 52 позиції, з яких 11 присвячено письменникам та літературознавцям.

В інших виданнях (наприклад, редакція повного видання творів Грушевського) підходять до цього питання ширше і некрологом вважають не лише текст, написаний безпосередньо після смерті людини, а й тексти до річниці, літературні портрети та ін.

Більшість некрологів зазвичай подають простору розвідку про життя і творчість особи. Містять таку інформацію і некрологи авторства Грушевського. До того ж, ця інформація дуже докладно зібрана, перевірена, базована на джерелах, аналітично осмислена. У некролозі Олександрові Кониському [18], наприклад, покликання на джерела займають понад три сторінки. Збираючи інформацію, М. Грушевський часом звертався до близьких покійного письменника, до його друзів, вишукував дрібні факти біографії. Тож такі некрологи можуть бути докладною енциклопедичною статтею чи літературним портретом. Вони написані як відповідь на гостру потребу того часу фіксувати біографічну інформацію про українських діячів. Як писав Грушевський у тому самому некролозі Кониському: «Основно, безсторонно, зі зрозумінням і відповідною широкістю погляду зроблена, така біографія була б не тільки пам'яткою по визначнім покійнику, але zarazом – і дуже цінною вкладкою в історію українсько-руського культурного життя» [18, с. 14].

Мушу зауважити, що такі «енциклопедичні» некрологи Грушевський писав більше про істориків та культурних діячів, аніж про письменників. Окрім названого некролога Кониському, до таких можна зарахувати некрологи Олександрові Лазаревському, Остапові Терлецькому, Олексію Маркевичу, Олексію Андрієвському.

Але, мабуть, для сучасного читача інтерес і більшу цінність у таких некрологах становить навіть не скрупульозно зібрана і проаналізована інформація, а те особисте, що вкладав у ці тексти Грушевський: його спогади, роздуми, враження. До таких некрологів, зігрітих особистими, неповторними, властивими тільки Грушевському деталями та інтонаціями, можна зарахувати некрологи Олександрові Кониському [15; 16; 18], Івану Франкові [9], Іванові Нечую-Левицькому [14].

Грушевському довелося писати некрологи його духовним та інтелектуальним учителям – людям, які справили значний вплив на становлення Грушевського як ученого, патріота, громадського діяча та інтелектуального лідера. Такими вчителями були для нього насамперед О. Кониський та І. Нечуй-Левицький, а також В. Антонович.

Один із найяскравіших і найемоційніших некрологів пера Грушевського – на смерть Івана Нечуя-Левицького [14] – першого, найближчого літературного учителя Грушевського, який впровадив його в українську літературу, перший оцінював та редагував

твори молоденького гімназиста Грушевського. І попри біографічні дані, та навіть попри аналітичний пасаж про роль Нечуя в пантеоні української літератури, у мене в пам'яті залишився з якоюсь трепетною пошаною і лагідністю змальований портрет старенького письменника: «Невідступно стоїть перед очима його маленька, зігнута останніми часами постать, його добре лагідне обличчя з чудесними, ясними очима, якими він вже недобре бачив і до яких, як в щось вдивлявся, приставляв з обох боків долоні. Стоїть перед очима ся дорога постать, цілком вся поринута в минуле, і викликає пошану й подяку до себе... І горе і туга, що сеї людини вже нема, сплітається з дякою, що вона була...» [14, с. 159].

У стосунках М. Грушевського та І. Нечуя-Левицького були свої тіні, незрозуміння і конфлікти. У їхній основі лежало в основному різне розуміння українства і шляхів його розвитку. Особливо гострий конфлікт стосувався різного трактування сфер існування української мови. Причини та деталі конфлікту учителя і його учня проаналізував Юрій Шевельов у дослідженні «Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941): стан і статус» [38]. Йшлося про те, що, на думку І. Нечуя-Левицького, українська мова, задля її безпеки та збереження у первісній чистоті має залишатися лише мовою селян і не переходити в інші сфери. Будь-які нові терміни та поняття вважав засміченням мови. Натомість М. Грушевський відчував потребу модернізації мови відповідно до реалій нового часу. Особливо старенький письменник не приймав мову галичан, яку М. Грушевський тоді намагався інтегрувати в наддніпрянський мовний обіг на шпальтах української періодики. Нечуй-Левицький навіть написав з цього приводу своєрідний трактат «Криве дзеркало української мови» [35].

Як зауважує Шевельов, галицькі елементи робили українську мову «відповіднішою для потреб нової інтелігенції, зв'язаної вже не стільки з селом, скільки з містом», а «Ділові потреби журналістики й усвідомлення зміни орієнтації літературної мови зробили засвоєння нових елементів, – отже й галицьких, – доконечним» [38, с. 74]. І це добре розумів М. Грушевський, репрезентуючи новий погляд на українську мову та українство загалом.

У кожному разі, цей конфлікт став причиною повного розриву стосунків Нечуя-Левицького та Грушевського. Тож некролог пера

Грушевського своєму учителеві – теплий, світлий, сповнений смутку, – сприймається як особливий символічний жест пошани.

Ще одна згадка про духовного вчителя М. Грушевського – некролог О. Кониському [18]. Це одна з перших детальних біографій ученого, написана на основі розвідки І. Франка. Містить докладний життєпис, спогади Грушевського про свого вчителя, аналіз його політичних, історико-культурологічних поглядів та громадянської позиції. Скорочений варіант некролога опубліковано у виданні «Хроніка українсько-руського НТШ» [16]. У цій версії матеріал подано більш узагальнено, популярно.

Деталі та нюанси стосунків Кониського та Грушевського, їхнього співробітництва у пошуках шляхів розвитку НТШ, світоглядних суперечок та розбіжностей, зокрема щодо питання «Нової ери», яке розвело шляхи учителя та його учня і кинуло тінь між ними, детально проаналізував М. Антонович у розвідці «О. Кониський та М. Грушевський» [1]. Як писав дослідник, «Співпраця цих двох діячів дуже неоднакових своїми здібностями, інтересами, характерами, темпераментами, тощо дала такі благотворні наслідки в українському житті, що вона на довго пережила їх обох» [1, с. 63].

М. Антонович відзначив некролог О. Кониському пера М. Грушевського, де автор окреслив своє бачення цінності спадщини Кониського та його ролі в українському духовному й інтелектуальному процесі. Як констатував дослідник, «Стаття М. Грушевського про Кониського [за обсягом, інформаційною наповненістю цей некролог справді можна вважати повноцінною науковою статтею. – С. К.] написана тепло і подає в загальному, хоч і коротко, і життєпис покійного, і оцінку його праці в усіх ділянках. Оцінка ця здебільшого правильна і коректна, хоч, як би Грушевський писав її на п'ять років раніше, вона вийшла б сердечнішою. На цій статті вже відбилися наслідки спорів за “нову еру”» [1, с. 60].

Марко Антонович був свідомий того, що, пишучи таку розвідку в еміграції, не маючи доступу до відповідної джерельної бази, «замороженої» на той час у київських та львівських архівах, він не міг розкрити тему повністю. Найповніше тема стосунків О. Кониського та М. Грушевського розкрита у публікаціях Г. Бурлаки [3] та І. Гирича [8], де висновки побудовані власне на основі листування та архівних матеріалів.

Яскравим документом є некролог Іванові Франку [9]. Попри весь пієтет і пошану до письменника, попри констатацію факту, що М. Грушевський та І. Франко протягом довгого часу жили і працювали поряд, в одній установі, в одному інформаційному, науковому, громадському та навіть приватному полі, – між ними була дистанція, і це відчувається у некролозі, написаному дуже старанно, глибоко передуманому і теж по-своєму емоційному.

Про стосунки Грушевського і Франка писалося не раз. Це питання висвітлював Володимир Дорошенко у розвідці «Іван Франко і Михайло Грушевський» [27], яка містить детальний історичний, біографічний, фактологічний аналіз різних аспектів цих стосунків та деяких міфів і домислів у тогочасному франкознавстві. Наведу, зокрема, список розділів цієї розвідки: Франко, Грушевський і більшовики; Грушевський у спогадах А. Ключко; Чи був Франко протектором Грушевського? Грушевський про свої взаємини з Франком; Матеріальний стан Франка і Грушевський. В. Дорошенко писав це дослідження в еміграції, тому йому дуже бракувало архівних джерел, до яких не мав доступу. Але, незважаючи на це, розвідка досі вважається однією із найдокладніших і найоб'єктивніших щодо теми взаємин І. Франка й М. Грушевського.

Найповнішим сучасним дослідженням стосунків двох учених можна вважати розвідку Галини Бурлаки та Ігоря Гирича «Франко і Грушевський: спроба об'єктивної характеристики» [6].

Ця тема дуже цікава з багатьох аспектів. Адже йдеться про дуже неординарні постаті. Два титани української гуманітарної науки, два основоположники НТШ. Особи монументальної ваги в українському суспільстві. Кожен із них мав своє бачення і розуміння цієї науки і суспільства, особливу харизму. Кожен із них був своєрідним потужним центром тяжіння в духовному та інтелектуальному житті України, творив своє «магнітне поле», яке часом могло збігатись і резонувати одне з одним, а часом відштовхуватися одне від одного. Мали різні наукові традиції, різне розуміння і сприйняття реалій української науки. До того – приватні зіткнення чи непорозуміння. Обидва шанували один одного, віддавали належне здобуткам і досягненням. Але близькими приятелями не були, попри співпрацю в одній організації та приватне сусідство.

Про смерть Франка Грушевський дізнався, перебуваючи на засланні у Казані. У листі до М. Мочульського від 7 червня (25 травня)

1916 р. він писав: «Прикра вість про смерть Франка, збентежила вона мене, хоч якою руїною був він в останніх літах!» [28, с. 69]. М. Грушевський подав у журнал «Украинская жизнь» статтю «Светлой памяти Ивана Франка» [9]. У згаданій розвідці намагався визначити масштаб цієї постаті на тлі української літератури, і, мабуть, для окреслення цього масштабу, для того, аби зобразити Франка у повний зріст, справді потрібна була ця дистанція. Як писав учений: «найцінніше, що залишилося від померлого, це його власний образ, – та дивовижна поема творчості та праці, якою було його власне життя... Цей син сільського коваля з Галицького Підкарпаття, який усе життя, серед різноманітних перешкод, переслідувань, турбот про насущний хліб для родини, у проміжках між арештами, не припиняв кувати ланки нового “золотого ланцюга” українського національного відродження, є явищем надзвичайно високим» [9, с. 18].

Некролог Франкові пера Грушевського свого часу переклав українською Іван Сварник. Цей переклад входить у 50-томне зібрання творів М. Грушевського [21]. Ще один переклад цього некролога здійснила Ярослава Мельник для свого видання «Подзвінне Франкові: відгуки на смерть поета» [22], де скрупульозно зібрані різножанрові і різночасові відгуки про смерть І. Франка: клепсидри, телеграми, співчуття, некрологи, статті, спогади, віршовані присвяти, докладна некрологічна бібліографія і т. д., – дуже своєрідна розвідка, унікальний зразок некрологічного жанру, який містить рідкісну документальну інформацію.

Своєрідним документом-меморіалом є некролог Михайлові Коцюбинському «Сумний Великдень» [23]. Тут мало біографічних даних, мало також особистих рефлексій. Для мене цей некролог цікавий іншим: у ньому мимоволі відображені погляди Грушевського на завдання письменника, на різницю завдань і можливостей художньої літератури та історії: «...мені як історикові хочеться одмити ту високу вартість, яку мають твори покійного як історичні документи українського життя. При тій серйозності, з якою покійний письменник ставився до свого писательства і своїх тем, обробляючи їх на підставі матеріалу старанно зібраного, переважно ним самим особисто, на власні очі простудійованого, – вони мають нерідко просто-таки науковий інтерес, а те глибоке проникання письменника в психологію людської душі, про яке я тільки отсе говорив, надає його малюнкам спеціальну вартість і зміст, якого

не знайдемо в чисто документальнім матеріалі: своєю артистичною інтуїцією, кількома рисами він дає часом стільки для зрозуміння подій, настроїв, їх змін, скільки не дадуть ніякі збірки актового, офіційного матеріалу, і хоч, розуміється, як всякий документ, і його помічення вимагатимуть від дослідника критичної перевірки, але для пізнання українського життя його часів вони дадуть дуже багато» [23, с. 198], – зауважує М. Грушевський, і з уст історика це, мабуть, є найвищою похвалою.

У цьому самому некролозі висловлена літературознавча концепція М. Грушевського, його розуміння ролі літератури для становлення та розвитку нації, те, що історики літератури згодом окреслять як позитивізм його літературознавчих поглядів: «Письменництво для нього було не просто задоволенням індивідуальних потреб, або питанням особистої амбіції чи слави, а національною місією. Він служив цим національним інтересам свого народу» [23, с. 198].

Тут відображена ключова позиція Грушевського як історика літератури: основним критерієм оцінки діяльності письменників вважати їхній внесок у розвиток національного суспільства, їхню громадянську поставу.

Особливий інтерес становлять оцінки творчої спадщини людей, про котрих писав Грушевський. Багатьох із них знав особисто, з багатьма листувався. Не буду тут висвітлювати оцінки досягнень істориків, оскільки ці некрологи не є темою моєї розвідки. У цьому плані вражає некролог Лесі Українці [17]. Цей короткий некролог-промова Грушевського – текст унікальний з того огляду, що містить, з одного боку, дуже точну і проникливу оцінку місця творчості Лесі Українки в історії української літератури, масштабу і ваги її таланту, а з іншого боку, – максимально лаконічно висловлену візію шляхів розвитку української літератури – в контексті європейських духовних та інтелектуальних пошуків: «В інших обставинах, ніж ми живемо, її твори переходили б в вибрані круги світової інтелігенції, знаходили б тут тонких цінителів і адептів. Маємо таке враження, що ще кілька кроків далі – і Покійниця сказала б світовій літературі нове слово, котре зісталося б у ній вічним. Смерть перервала сю путь у вселюдські простори. Але для нашого письменства і те, що вона встигла дати, зістається вічним даром, новою стадією розвою, історичним моментом в нашій культурнім, національнім поступі» [17]. Аналіз стосунків Лесі Українки та Михайла

Грушевського свого часу здійснив Петро Одарченко. Він узяв до уваги також некролог Лесі Українці пера М. Грушевського [36].

Часом, пишучи некролог, М. Грушевський утримувався від будь-якої оцінки і, віддаючи шану людині, стверджував, що об'єктивну оцінку можна буде дати тільки з відстані часу. Так, про неоднозначного, запального Пантелеймона Куліша Грушевський зазначав: «Полишаючи будучині оцінку його діяльності, ми в теперішній хвилі пам'ятаємо в нім лише першорядного проводиря українсько-руської незалежної ідеї 1840 – 60-х років. Слава його в тім не вмре, не поляже!» [19].

До речі, цей некролог, як і ще один – промову над могилою Омеляна Огоновського [20] та вже згадану промову на вечорі пам'яті Лесі Українки, можна зарахувати до особливого некрологічного жанру – він має мало від класичного некролога, це радше коротка емоційна промова, яка робить сильне враження на слухачів, зі своєю поетичною пафосною риторикою. Часом укралення такої риторики трапляються і в класичних традиційних некрологах, які писав Грушевський, додаючи особливих фарб загальному текстовому полотну.

Літературознавство М. Грушевського завжди переломлювалося через призму історії і публіцистики. Його точні, глибокі літературно-естетичні оцінки були для нього насамперед аргументом у пошуку відповідного місця для доробку письменника в канві історико-літературного процесу, а також означення цінності цього доробку для становлення українства. Часом у це історико-публіцистичне літературознавство вписувались і некрологи письменникам авторства Грушевського. Адже там така оцінка доробку письменника з націєтворчої перспективи була якнайдоречнішою. Прикладом такого некролога є посмертна згадка про Данила Мордовця [10]. Як зазначав Грушевський, «українофільство [...] ніколи не служило йому провідною зорею життя і грало в нім підрядну роль – аж до можливості висказів з його боку часами в чисто централістичнім дусі ...» [10, с. 6]. Саме тому белетристика Мордовця, хоч і відзначалася часом «інтересним змістом і легким стилем», не містила глибшого розуміння українського питання, тож врешті звучала для Грушевського як манірне блюзнірство, як «сентиментальна напушистість», як «старосвітське українофільське блазенство» [10, с. 7]. Адже тут душа розходиться з інтелектом і без національного піддрунтя відхиляється на манівці. Тож, врешті, оцінюючи його

постать, позицію та доробок із перспективи розвитку українства та української літератури, Грушевський констатував, що потужний потенціал цієї людини, котра мала багато інформаційних можливостей для роботи на ниві українства, адже працювала в демократичних російських колах, не обмежених політично, до кінця не реалізувався, через те що Мордовець такими можливостями не скористався: «Шкода таланту, шкода чоловіка!» [10, с. 8].

До жанру некрологів можна зарахувати також ювілейні пригадки до дня народження чи річниці смерті. Таким некрологом можна вважати, зокрема, посмертну згадку про Миколу Гулака [12] – одного з мало оцінених діячів української культури, людину зі складною долею і широкою гамою наукових інтересів: історика, філософа, літературознавця, математика, правознавця, перекладача. Микола Гулак був учасником Кирило-Мефодіївського товариства. Коли у 1847 р. відбувся суд над членами Товариства, Микола Гулак постраждав, мабуть, найбільше, отримавши вирок – трирічне ув'язнення і тривале заслання. Поведінка в суді інших учасників Товариства і реакція українського суспільства, на думку Грушевського, стала глибоким розчаруванням для Гулака та відштовхнула його від українства. Але, як зауважив автор некролога, «ми занадто мало знаємо про нього, щоб судити про се», а «в особі Гулака перед нами пройшла непізнана й не оцінена людина, перед якою ми повинні б були побожно схилити чоло» [12, с. 135].

У жанрі посмертної пригадки написана також коротка, але дуже змістовна стаття до 90-річчя від дня народження М. Костомарова [13]. Яскраву сільветку вченого, написану для часопису «Рада», можна вважати своєрідним екстрактом писань Грушевського про цю неординарну постать. Микола Костомаров був учителем та ідейним наставником М. Грушевського. Грушевський є автором низки досліджень про Костомарова як історика, етнографа, публіциста, полеміста та діяча українського визвольного руху [11; 13]. Насамперед вважав його ідеологічним лідером України, цінував його публіцистичні праці, які охарактеризував у збірнику «Науково-публіцистичні і полемічні писання М. Костомарова» (1928), що був виданий за його редакцією. За його редакцією були видані також етнографічні студії Костомарова (1930). Заслуги Костомарова як історика Грушевський оцінював дуже специфічно: вважав, що його емоційні, артистичні «проповіді з життя», з одного боку, були живою,

емоційною і артистичною антитезою офіційній «книжній» історії. А з другого, – були доволі поверховими, і головним у них був зовнішній ефект, а не історичний факт: «Дбаючи про легкий, артистичний виклад, він не заглиблювся ні в критику, ні в докладніший аналіз, фактів і тому його легкі, гарно написані образи часто не вводили читача в глибше пізнання мотивів і течій, по-за зверхні історичні декорації. Тому праці його мають тепер більше історичну вартість, більше здаються для легкого читання, ніж для студійовання нашого минулого» [13].

На завершення не можу не згадати про один складний епізод біографії Михайла Грушевського, про який пише дослідниця його біографії Оксана Юркова [39]. Йдеться про некролог самого М. Грушевського, уміщений в офіційному радянському джерелі [32], що, до речі, не було типовим для того часу. За іронією долі, в некролозі вченому, котрий все життя працював над точністю фіксування і передачі фактів, – закралася помилка: датою смерті М. Грушевського там вказано 25 листопада замість фактичного 24 листопада. Ця помилка досі фігурує у деяких енциклопедичних джерелах.

Висновки. Жанр некролога, а особливо, якщо йдеться про некролог пера такого вченого, як М. Грушевський, – попри всю похмурість і смутну причину його написання – смерть видатної людини – є цінним інформаційним біографічним джерелом. Не можна не зауважити, що зазвичай сам факт написання некролога уже засвідчує ставлення автора до особи, про яку він пише, і є знаком ушанування її діяльності.

1. Антонович М. О. Кониський та М. Грушевський. *Український історик*. 1984. Чис. 1–4 (81–84). С. 48–63.
2. Бурлака Г. Голоси історії. *Листування Михайла Грушевського* / упорядкув. Г. Бурлаки. Київ ; Нью-Йорк ; Париж ; Львів ; Торонто, 1997. С. 16–24.
3. Бурлака Г. Олександр Кониський: нові грані постаті : (листи до М. Грушевського). *Український історик*. 2004/2005. № 3/4/1 (163–164, 165). С. 60–68.
4. Бурлака Г. Ще одна грань таланту : Михайло Грушевський – літературний критик. Грушевський М. С. *Твори* : у 50 т. Львів : Світ, 2008. Т. 11. С. XIII–XXXII.
5. Бурлака Г. Щоденник Михайла Грушевського 1888–1894 років як джерело інформації про його літературну творчість. *Записки Наукового*

- товариства імені Шевченка. 2017. Т. 270 : Праці Історично-філософської секції. С. 73–81.
6. Бурлака Г., Гирич І. Франко і Грушевський : спроба об'єктивної характеристики. *Спадщина: Літературне джерелознавство. Текстологія / НАН України, Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка*. Київ : ВД «Стилос», 2010. Т. 5. С. 27–66.
  7. Галич В. М. Маркетинг періодичного видання. *Наукові записки Інституту журналістики*. Київ, 2003. Т. 10. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1581>.
  8. Гирич І. Б. Батько українського самостійництва (Father of Ukrainian independence). *Між наукою і політикою. Історіографічні студії про вчених-концептуалістів*. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2012. С. 53–82.
  9. Грушевський М. Светлой памяти Ивана Франка. *Украинская жизнь*. 1916. № 6. С. 12–18.
  10. Грушевський М. Данило Мордовець : некрологічна замітка. *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. 1905. Т. LXVI. С. 6–8.
  11. Грушевський М. Костомаров і новітня Україна: В сорокові роковини. *Україна*. 1925. Кн. 3 (12). С. 3–20.
  12. Грушевський М. Микола Гулак : посмертні згадки. *Літературно-науковий вістник*. 1899. Т. 8, ч. II. С. 131–135.
  13. Грушевський М. На спомин Миколи Костомарова († 7 цвітня 1885 р.). *Рада*. 1907. 7 квіт. (№ 82). С. 1–2.
  14. [Грушевський М.]. Над свіжою могилою. *Літературно-науковий вістник*. 1910. Т. LI, кн. VII. С. 157–159.
  15. Грушевський М. О. Кониський. *Село*. 1910. № 47. С. 5.
  16. Грушевський М. Олександр Кониський. 18(30).VIII.1836–29.XI.(11.X).1900. *Хроніка українсько-руського НТШ*. 1901. Вип. 1, ч. 5. С. 28.
  17. Грушевський М. Памяти Лесі Українки. *Літературно-науковий вістник*. 1913. Т. 64, кн. 10. С. 10–11.
  18. Грушевський М. Памяти Олександра Кониського. *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. Львів, 1901. Т. XXXIX. С. 1–14.
  19. Грушевський М. Пантелеймон Куліш : [некрологічна звітка]. *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. Львів, 1897. Т. XV.
  20. Грушевський М. [Промова над могилою д-ра Омеляна Огоновського]. *Діло*. 1894. 31 жовт.
  21. Грушевський М. Світлій пам'яті Івана Франка / пер. І. Сварник. Грушевський М. С. *Твори : у 50 т.* Львів : Світ, 2005. Т. 3. С. 481–485.
  22. Грушевський М. Світлій пам'яті Івана Франка / пер. Я. Мельник. *Подзвінне Франкові : відгуки на смерть поета / упорядкув., публ. і передм. Ярослави Мельник*. Дрогобич, 2023. С. 211–219.

23. Грушевський М. Сумний Великдень. *Літературно-науковий вістник*. 1913. Т. 62, кн. 4. С. 194–198.
24. Грушевський М. Українська історіографія і Микола Костомаров. Памяті М. Костомарова в двадцять п'яти роковини його смерті. *Літературно-науковий вістник*. 1910. Т. L, кн. 5. С. 209–225.
25. Дашкевич Я. Об'єктивне і суб'єктивне в просопографії : [тези доп.]. *Український біографічний словник: історія і проблематика створення* : матеріали наук.-практ. конф. (Львів, 9 жовт. 1996 р.). Львів, 1997. С. 40–47.
26. Джигун Л. Мемуарна література як джерело вивчення біографії українських еміграційних письменників. *Філологічний дискурс*. 2017. Вип. 6. С. 34–44.
27. Дорошенко В. Іван Франко і Михайло Грушевський. *Сучасність*. 1962. № 1. С. 16–36.
28. Листи Михайла Грушевського до Михайла Мочульського (1901–1933) / упорядкув. Р. Дзюбана. Львів, 2004. 153 с. (Епістолярії).
29. Листування Михайла Грушевського [Листи-відповіді М. Грушевському] / упорядкув.: Галини Бурлаки, Наталки Лисенко ; НАН України, УІТ, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка, ЦДІА України, м. Київ. Київ ; Нью-Йорк та ін., 2006. 718 с. (Епістолярні джерела грушевськознавства ; т. 3).
30. Макарчук С. Писемні джерела з історії України : курс лекцій. Львів : Світ, 1999. 351 с.
31. Михайло Грушевський : енциклопедія життя і творчості. URL: <https://www.m-hrushevsky.name/>.
32. Михайло Грушевський. Перший президент України, академік. Бібіографія (1885–2000) / уклад. Борис Грановський. Київ, 2001. 384 с.
33. М. С. Грушевський : [некролог]. *Червоний шлях*. 1934. № 11–12. С. 171.
34. Некролог. *Літературознавчий словник-довідник* / за ред. Р. Т. Гром'яка. Київ : ВЦ «Академія», 2006. С. 489.
35. Нечуй-Левицький І. Криве дзеркало української мови. Київ : Друк. І. І. Чоколова. 1912. 96 с.
36. Одарченко П. Михайло Грушевський і Леся Українка. *Український історик*. 1991–1992. Чис. 1–4 (110–115) : Михайло Грушевський: діяльність і творча спадщина. З нагоди 125-річчя від дня народження (1866–1991). С. 301–305.
37. Рарицький О. Некролог. Рарицький О. *Партитури тексту і духу: художньо-документальна проза українських шістдесятників*. Київ : Смолоскип, 2016. С. 93–97.
38. Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941): стан і статус. Нью-Йорк : Сучасність, 1987. 296 с.

39. Юркова О. Таємниці офіційного некролога Михайла Грушевського. Юркова О. *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки*. Київ, 2013. Вип. 22. С. 31–54.
40. Kolbuszewski J. Z głębokim żalem... O współczesnej nekrologii. Wrocław : Wyd-wo Un-tu Wrocławskiego, 1997. 251 s.

References

1. Antonovych, M. O. (1984, 1–4 (81–84). Konyskyi ta M. Hrushevskyi [Konyskyi and M. Hrushevskyi]. *Ukrainskyi istoryk*, pp. 48–63. [in Ukr.].
2. Burlaka, H. (comp., 1997). Holosy istorii. Lystuvannia Mykhaila Hrushevskoho [Voices of history. The Correspondence of Mykhailo Hrushewskyi]. Kyiv ; Niu-York ; Paryzh ; Lviv ; Toronto, pp. 16–24. [in Ukr.].
3. Burlaka, H. (2004/2005, 3/4/1 (163–164, 165). Oleksandr Konyskyi : novi hrani postati : (lysty do M. Hrushevskoho). [Oleksandr Konyskyi : new facets of personality]. *Ukrainskyi istoryk*, pp. 60–68. [in Ukr.].
4. Burlaka H. (2008). Shche odna hran talantu : Mykhailo Hrushevskyi – literaturnyi krytyk [Another facet of a talent : Mykhailo Hrushevskyi – literary critic]. Hrushevskyi M. S. *Tvory* : u 50 t. Lviv : Svit, 11, pp. XIII–XXXII. [in Ukr.].
5. Burlaka, H. (2017). Shchodennyk Mykhaila Hrushevskoho 1888–1894 ro-kiv yak dzherelo informatsii pro yoho literaturnu tvorchist [Mykhailo Hrushevskyi’s diary 1888–1894 as a source of information about his literary work]. *Zapysky naukovohto tovarystva imeni Shevchenka*. Lviv, 270 : Pratsi Istorychno-filosofskoi seksii, pp. 73–81. [in Ukr.].
6. Burlaka, H. & Hyrych, I. (2010). Franko i Hrushevskyi : sprobа obiektyvnoi kharakterystyky [Franko and Hrushevskyi : an attempt at objective characterization]. *Spadshchyna: Literaturne dzhereloznavstvo. Tekstolohiia / NAN Ukrainy, In-t 1-ry im. T. H. Shevchenka*. Kyiv : VD “Stylos”, 5, pp. 27–66. [in Ukr.].
7. Halych, V. M. (2003). Marketynh periodychnoho vydannia [Marketing of the periodical]. *Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky*. Kyiv, 10. Retrieved from: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1581>. [in Ukr.].
8. Hyrych, I. B. (2012). Batko ukrainskoho samostiinytstva [Father of Ukrainian independence]. *Mizh naukoiu i politykoiu. Istoryohrafichni studii pro vchenykh-kontseptualistiv*. Ternopil : Navchalna knyha Bohdan, pp. 53–82. [in Ukr.].
9. Hrushevskyi, M. (1916, 6). Svetloi pamiaty Ivana Franka [Bright memory of Ivan Franko]. *Ukraynskaia zhyzn*, pp. 12–18. [in rus.].
10. Hrushevskyi, M. (1905). Danylo Mordovets : nekrolohichna zamitka [Danylo Mordovets : obituary]. *Zapysky Naukovoho tovarystva imeny Shevchenka*. Lviv, LXVI, pp. 6–8. [in Ukr.].

11. Hrushevskiyi, M. (1925). Kostomarov i novitnia Ukraina: V sorokovi rokovyny [Kostomarov and modern Ukraine: to the fortieth anniversary of his death]. *Ukraina*, 3 (12), pp. 3–20. [in Ukr.].
12. Hrushevskiyi, M. (1899, 8, II). Mykola Hulak : posmertni zghadky [Mykola Hulak : posthumous mentions]. *Literaturno-naukovyi vistnyk*, pp. 131–135. [in Ukr.].
13. Hrushevskiyi, M. (1895, April 7, 82). Na spomyn Mykoly Kostomarova († 7 tsvitnia 1885 r.) [In memory of Mykola Kostomarov († 7 april 1885)]. *Rada*, pp. 1–2. [in Ukr.].
14. [Hrushevskiyi, M.]. (1910, LI, VII). Nad svizhoiu mohyloiu [Over a fresh grave]. *Literaturno-naukovyi vistnyk*, pp. 157–159. [in Ukr.].
15. Hrushevskiyi, M. O. (1910, 47). Konyskyi. *Selo*, p. 5. [in Ukr.].
16. Hrushevskiyi, M. (1901). Oleksander Konyskyi. 18(30).VIII.1836 – 29.XI.(11.XI).1900. *Khronika ukrainsko-ruskoho NTSh*, 1, 5, p. 28. [in Ukr.].
17. Hrushevskiyi, M. (1913, 64, 10). Pamiaty Lesi Ukrainky [In memory of Lesia Ukrainka]. *Literaturno-naukovyi vistnyk*, pp. 10–11. [in Ukr.].
18. Hrushevskiyi, M. (1901). Pamiaty Oleksandra Konyskoho [In memory of Oleksandr Konyskyi]. *Zapysky Naukovoho tovarystva imeny Shevchenka*. Lviv, XXXIX, pp. 1–14. [in Ukr.].
19. Hrushevskiyi, M. (1897). Panteleimon Kulish : [nekrolohichna zvistka] [Obituary news]. *Zapysky Naukovoho tovarystva imeny Shevchenka*. Lviv, XV. [in Ukr.].
20. Hrushevskiyi, M. (1894, October 31). [Promova nad mohyloiu d-ra Omeliana Ohonovskoho [Speech at the grave of Dr. Omelian Ohonovskiyi]. *Dilo*. [in Ukr.].
21. Hrushevskiyi M., Svarnyk, I. (transl., 2005). Svitlii pamiaty Ivana Franka [Bright memory of Ivan Franko]. Hrushevskiyi M. S. *Tvory* : u 50 t. Lviv : Svit, 3, pp. 481–485. [in Ukr.].
22. Hrushevskiyi M., Melnyk, Ya. (comp., transl., 2023). Svitlii pamiaty Ivana Franka [Bright memory of Ivan Franko]. *Podzvinne Frankovi* : vidhuky na smert poeta. Drohobych, pp. 211–219. [in Ukr.].
23. Hrushevskiyi, M. (1913, 62, 4). Sumnyi Velykden [Sad Easter]. *Literaturno-naukovyi vistnyk*, pp. 194–198. [in Ukr.].
24. Hrushevskiyi, M. (1910, L, 5). Ukrainska istoriohrafia i Mykola Kostomarov. Pamiaty M. Kostomarova v dvadtsiat piati rokovyny yoho smerty [Ukrainian historiography and Mykola Kostomarov. In memory of M. Kostomarov on the twenty-fifth anniversary of his death]. *Literaturno-naukovyi vistnyk*, pp. 209–225. [in Ukr.].
25. Dashkevych, Ya. (1997). Obiektivne i subiektivne v prosopohrafii [Objective and subjective in prosopography]. *Ukrainskyi biohrafichnyi slovnyk: istoriia i problematyka stvorennia* : materialy nauk.-prakt. konf. (Lviv, 9 zhovt. 1996 r.). Lviv, pp. 40–47. [in Ukr.].

26. Dzhyhun, L. (2017). Memuarna literatura yak dzherelo vyvchennia biohrafii ukrainskykh emihratsiinykh pysmennykiv [Memoir literature as a source of studying the biography of Ukrainian emigration writers]. *Filolohichnyi dyskurs*, 6, pp. 34–44. [in Ukr.].
27. Doroshenko, V. (1962, 1). Ivan Franko i Mykhailo Hrushevskiyi [Ivan Franko and Mykhailo Hrushevskiyi]. *Suchasnist*, pp. 16–36. [in Ukr.].
28. Dziuban, R. (comp., 2004). Lysty Mykhaila Hrushevskoho do Mykhaila Mochulskoho (1901–1933) [Letters of Mykhailo Hrushevskiyi to Mykhailo Mochulskiyi]. Lviv, 153 p. (Epistoliarii). [in Ukr.].
29. Burlaka, H. & Lysenko, N. (comp., 2006). Lystuvannia Mykhaila Hrushevskoho [Correspondence Of Mykhailo Hrushevskiyi] / NAN Ukrainy, UIT, In-t l-ry im. T. H. Shevchenka, TsDIA Ukrainy, m. Kyiv. Kyiv ; Niu-York, 718 p. (Epistoliarni dzherela hrushevskoznavstva ; 3). [in Ukr.].
30. Makarchuk, S. (1999). Pisemni dzherela z istorii Ukrayiny : kurs lektsiy [Written sources from the history of Ukraine : course of lectures]. Lviv : Svit, 351 p. [in Ukr.].
31. Mykhailo Hrushevskiyi : entsyklopediia zhyttia i tvorchosti [Mykhailo Hrushevskiyi : encyclopedia of Life and Creative Works]. Retrieved from: <https://www.m-hrushevsky.name>. [in Ukr.].
32. Hranovskyi, B. (comp., 2001). Mykhailo Hrushevskiyi. Pershyi prezident Ukrainy, akademik. Bibliohrafia (1885–2000) [Mykhailo Hrushevskiyi. The first president of Ukraine, academician. Bibliography (1885–2000)]. Kyiv, 384 p. [in Ukr.].
33. M. S. Hrushevskiyi : nekroloh [M. S. Hrushevskiyi : obituary]. (1934, 11–12). *Chervonyi shliakh*, p. 171. [in Ukr.].
34. Hromiak, R. T. (ed., 2006). Nekroloh [Obituary]. *Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk*. Kyiv : VTs “Akademiia”, p. 489. [in Ukr.].
35. Nechui-Levytskyi, I. (1912). Kryve dzerkalo ukrainskoi movy [A crooked mirror of Ukrainian language]. Kyiv : Druk. I. I. Chokolova, 96 p. [in Ukr.].
36. Odarchenko, P. (1991–1992). Mykhailo Hrushevskiyi i Lesia Ukrainka [Mykhailo Hrushevskiyi and Lesia Ukrainka]. *Ukrainskyi istoryk*, 1–4 (110–115) : Mykhailo Hrushevskiyi: diialnist i tvorcha spadshchyna. Z nahody 125-richchia vid dnia narodzhennia (1866–1991), pp. 301–305. [in Ukr.].
37. Rarytskyi, O. (2016). Nekroloh [Obituary]. Rarytskyi O. *Partytury tekstu i dukhu: khudozhno-dokumentalna proza ukrainskykh shistdesiatnykiv*. Kyiv : Smoloskyp, pp. 93–97. [in Ukr.].
38. Shevelov, Yu. (1987). Ukrainska mova v pershii polovyni dvadtsiatioho stolittia (1900–1941): stan i status [Ukrainian language in the first half of the XXth century (1900–1941): condition and status]. Niu-York : Suchasnist, 296 p. [in Ukr.].

39. Yurkova, O. (2013). Taiemnytsi ofitsiinoho nekroloha Mykhaila Hrushevskoho [Secrets of the official obituary of Mykhailo Hrushevskyyi]. *Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, poshuky*. Kyiv, 22, pp. 31–54. [in Ukr.].
40. Kolbuszewski, J. (1997). Z głębokim żalem... O współczesnej nekrologii [With Deep Sorrow... About a Modern Obituary]. Wrocław, Wyd-wo Un-tu Wrocławskiego, 251 p. [in Pol.].

Sophiia Kohut, Candidate of Philological Sciences, Researcher in Department of Scientific Bibliography, Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv

Mykhajlo Hrushevskyyi about ukrainian writers: the prosopographic aspect

In the article the lighted up theme of obituaries of the Ukrainian writers by Mykhajlo Hrushevskyyi. The question of terminology is analysed, in particular, understanding of genre of obituary, its typology and setting, interpretation of obituary as prosopographycal genre. Obituaries of the Ukrainian writers written by M. Hrushevskyyi are analysed not only as an informative biographic and historical and literary source, but as a document of historical memory, that contains own estimations of inheritance of the dead person, private remembrances and reflections, therefore, without regard to narrow enough and utilitarian, and even the ritual theoretical scopes of genre, it can be considered as personality text that represents not only biography and description of creative inheritance of died person but also characteristic of obituarist. Having regard to a scale and weight of personality of Mykhajlo Hrushevskyyi, this aspect seems especially interesting and valuable for research of history of Ukrainian literature and development of culture on the whole.

Literary criticism of M. Hrushevskyyi always lighted through the prism of history and publicism. His deep literary-aesthetic estimations were for him first of all an argument at the search of corresponding place for work of writer in the historical and literary process, and also determination of value of this work for becoming of Ukrainian identities. In obituaries of writers by Mykhajlo Hrushevskyyi expounded his literature position, his understanding of role of literature for becoming and development of Ukrainian nation, that the historians of literature afterwards will outline as positivism of study of literature views: by the basic criterion of estimation of activity of writers to count their contribution to development of national society, their civil position. The special interest is presented also by the estimations of creative inheritance of people about Hrushevskyyi wrote.

Keywords: Mykhajlo Hrushevskyyi, obituaries, prosopography, Ukrainian writers, O. Konytskyj, D. Mordowets, M. Kostomarow, I. Franko, I. Nechuj-Lewytskyj, Lesia Ukrainka.